

Г. В. Охріменко, Н. В. Склярєнко

ПРИПОНТІЙСЬКІ ЕТНОКУЛЬТУРНІ ВПЛИВИ НА ТЕРИТОРІЇ ЗАХІДНОЇ ВОЛИНИ ЗА ДОБИ БРОНЗИ

У статті розглядається вплив степових спільнот на культури Західної Волині у добу бронзи.

Ключові слова: катакомбна культура, стжижовська культура, Західна Волинь, припонтійські впливи.

На різних етапах доби бронзи впливи степових спільнот на території Західної Волині фіксуються по-різному. Якщо в часи ямної культурно-історичної спільності це могли бути незначні проникнення в лісостепову зону (що видно за окремими артефактами, зокрема хрестоподібними булавами) [Конопля, 2006, с. 209], то в період катакомбної культурно-історичної спільності (2500—2000 рр. до Р. Х.) [Археологія України, 2005, с. 156] такі міграції могли бути інтенсивнішими.

Ймовірно, на присутність окремих катакомбних спільнот у басейнах Стиру та Горині вказують археологічні артефакти: 1) «цитринові» та інші кам'яні булави, які поширені майже в усій зоні Волинського Полісся та Волині (рис. 1; 2); 2) бронзові ретушери, що мали розміри 5—10 см, потоншені два кінці та чотирибічну середню частину (рис. 3); 3) нечисленні зразки катакомбної кераміки, зокрема з «гусеничним» декором (Дубенщина, Луцький район, Середне Надприп'яття) (рис. 4); 4) фаянсове намисто (відоме переважно на Люблінщині), походження якого, можливо, пов'язане з катакомбною культурно-історичною спільністю; 5) кам'яні сокири, аналоги яким відомі в Причорномор'ї та пониззі Дніпра (рис. 5; 6).

Шлях, прокладений на землі Західної Волині групами катакомбників, пізніше торували невеликі групи бабинської культури (бага-

товаликової кераміки), які приходили сюди, зокрема, за кременем із тутешніх родовищ і жили поряд з етнічно близькими носіями місцевого варіанта катакомбної культури, яким була стжижовська культура (СК).

Етнічні процеси на Волині та Поділлі, крім того, могли доповнюватися іншими зв'язками зі степовою зоною Припонтиди. Дослідники звертають увагу на взаємодію культури кулястих амфор (ККА) з ямною культурою (ЯК) [Rassamakin, 1996, с. 132; Szmit, 1999, s. 148—167].

С. Братченко звернув увагу на подібність деяких елементів декору «катакомбного барокового стилю» та межановицької кераміки (МК) [Братченко, 2007, с. 103—109]. Аналогія простежується і в поховальному обряді — тілопокладення на спині — в СК та найбільш східних похованнях інгулецької групи катакомбної культури [Братченко, Шапошникова, 1985, с. 416; Kaiser, 2003, s. 49]. Відомі також підкурганні поховання в носіїв СК (дослідження І. Свешнікова). Останній ритуал міг бути спадщиною від культур шнурової кераміки (КШК). До цього ще потрібно додати факт запозичення гончарями СК елементів декору від носіїв вищезгаданих культур, виготовлення деяких кістяних виробів.

Близькі стосунки СК та МК, напевне, можна, зокрема, прослідкувати в районі Торчина поблизу Луцька, де на одному цвинтарі є поховання представників СК та МК на поселенні в Усичах (дослідження J. Fítcke, М. Пелешчина) [Пелешчин, 1971, с. 94, рис. 6], Хрінниківському водосховищі, на Дубенщині (матеріали О. Кричевського).

Взаємодію СК та городоцько-здовбицької культури бачимо, зокрема, на Поліссі та в Рів-

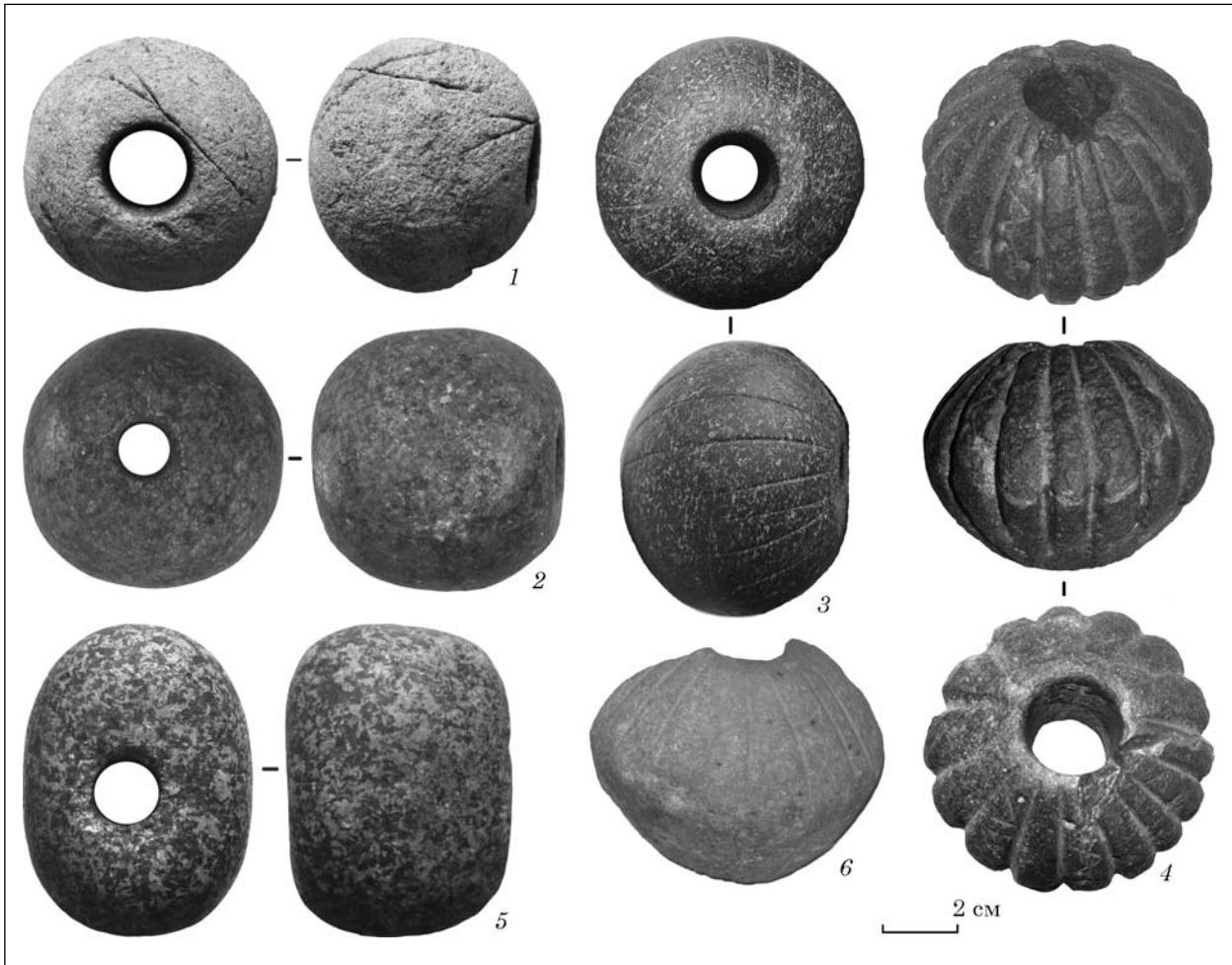

Рис. 1. Кам'яні навершя булав (у т. ч. «цитринові») катакомбної культури енеоліту — доби бронзи: 1 — Блищанка Заліщицького р-ну Тернопільської обл. (фонди Волинського краєзнавчого музею); 2 — Луцький р-н (фонди Волинського краєзнавчого музею, А-8902); 3 — Рудня Дубровицького р-ну (приватна збірка); 4 — Озеро Володимирецького р-ну Рівненської обл. (фонди музею школи); 5 — Бубнів Володимир-Волинського р-ну (фонди Володимир-Волинського історичного музею, А-200); 6 — Мшанець Любомльського р-ну Волинської обл. (фонди Любомльського краєзнавчого музею)

ненському, Здолбунівському та інших районах середнього Погориння [Свешніков, 1974, с. 80—142].

Г. Тарас зазначає, що під час аналізу кераміки несподівано було виявлено подібність виробів СК з так званою харківсько-воронезькою групою [Taras, 2005, s. 187]. Окремі дослідники простежували спільні риси ККА та СК [Kostzewski, Chmielewski, Jażdżewski, 1965, s. 132—134; Bargel, 1991, s. 107]. На думку Г. Тарас, такі подібності справді наявні [Taras, 2005, s. 181]. СК є дещо пізнішою, ніж городцько-здобицька культура, частково їй синхронною [Glosik, 1968, s. 24—29; Свешніков, 1974; Kadrow, Machnik, 1997, s. 79].

На нашу думку, носії СК склалися переважно з нащадків однієї чи кількох груп катакомбного населення. Нове етнографічне «обличчя» СК було наслідком культурної взаємодії цих груп з оточуючими (сусідніми) іноетнічними спільнотами: КШК пізнього етапу, ранньомежановицькими племенами, населенням

ККА, можливо, середньодніпровської культури (СДК).

Гене́за стжижовської культури. Питання генези СК постає лише в середині ХХ ст. Причиною такого запізненого вивчення її витоків є, зокрема, виразна відмінність цієї культури, яка «не має точних аналогів серед інших культур» [Glosik, 1968, s. 62]. До цього потрібно додати, що серед її комплексів, як зазначає Є. Глосік, не вдається виділити більш ранні, а також розробити внутрішню періодизацію «на фоні навколишнього середовища, і не лише археологічного, а й природно-географічного, в якому перебувала СК» [Glosik, 1968, s. 62]. Цитований автор мав на увазі становлення культур, які були попередниками СК, а також одночасно з нею розвивалися на цій та суміжних територіях.

У пошуках аналогів дослідники звертали увагу на форми посуду, оформлення вінець, технологію виготовлення, декор, на особливості й типи кістяних виробів.

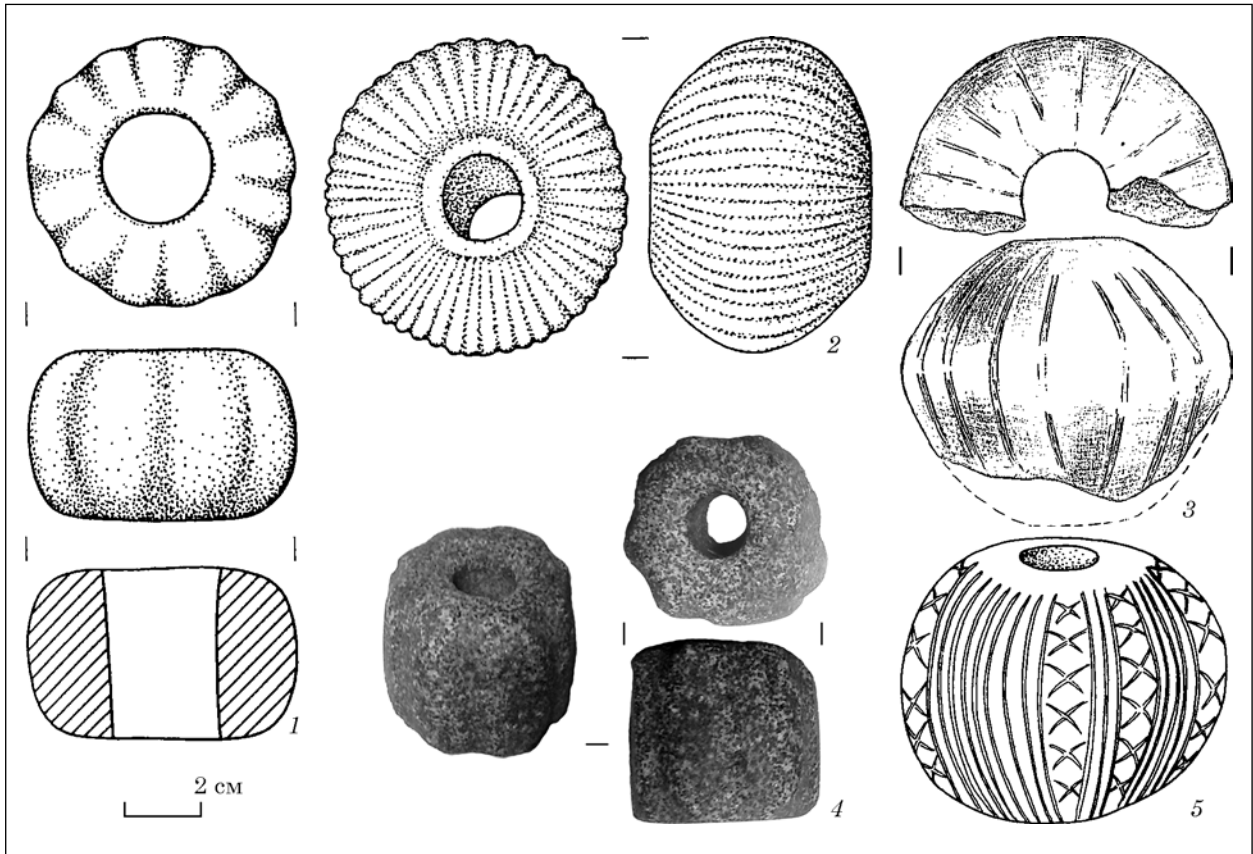

Рис. 2. Кам'яні наверхня булави із канелюрами (за В. Ісаєнком, А. Косько, І. Маркусом, Д. Остапоком): 1 — Городне Любомльського р-ну Волинської обл. (фонди Краківського археологічного музею); 2 — Шили Збарзького р-ну Тернопільської обл. (фонди Львівського історичного музею); 3 — Мшанець Любомльського р-ну; 4 — Любомльський р-н Волинської обл. (3, 4 — фонди Любомльського історичного музею); 5 — Пінськ Брестської обл., Білорусь (фонди Пінського історичного музею)

За спостереженням Є. Глосіка, СК поширювалася на люблінсько-волинських лесових ґрунтах, тобто на родючих землях. У зоні Полісся відомі були лише деякі пам'ятки СК і складалося враження про їх незначну кількість. Так подано і на карті І. Свешнікова [Свешніков, 1974, с. 120, рис. 41] (рис. 7). Проте, як показали розвідки Г. Охріменка, проведені у 1980—90-х рр., поліський ареал поширення пам'яток СК значний, хоч охоплює всього чотири райони Західної Волині: Маневицький, Ківерцівський, Рожищенський у Волинській області та Костопільський на Рівненщині. Тут носії СК заселяли басейни середніх та невеликих річок: Кормину, Путилівки, Конопельки, Млинка. Інші пункти з незначною кількістю матеріалів розпоршені в більш північних частинах Прип'ятського Полісся, у тому числі на території Білорусі [Кривальцєвич, 1999, с. 83].

Є. Глосік подає три гіпотетичні теорії походження СК, а саме: 1) місцева; 2) північна; 3) східна. Перші дві базуються на теоретичних засадах, третя — на доступних матеріалах. Першу гіпотезу підтримував Т. Сулімірський [Sulimirski, 1957—1959, s. 234, 235], вбачаючи походження СК в культурі кераміки «встеньгованої» мальованої (волино-люблінської культури). Він звер-

нув увагу на посуд яйцеподібної форми, зокрема з Валентинова (одна посудина) (рис. 8).

Певні підстави має теорія походження СК від східного варіанту ККА [Wiślański, 1966, s. 120]. Звернуто увагу на подібність класичних амфор цієї культури, які є одною з провідних форм СК та виявлені в похованнях (Грудек Надбужний, Раціборовіце). На пам'ятці Раціборовіце помічено стратиграфічний стик обох культур. Певні аналогії простежено із злочкою культурою [Głosik, 1968, s. 63].

Прихильником північної гіпотези виступив Ян Ковальчик [Głosik, 1968, s. 63, 64]. Відповідно до цього припущення, можливо зоною виникнення СК могло бути верхів'я Німану. Згадуються наявні тут гірничі розробки та майстерні кременю над р. Рось, де виготовляли сокири, лінзоподібні в перетині, аналогічні виробам СК. Біля Волковиська та в інших місцях знайдено кераміку, що має сліди розчосів (протирань травою), як в СК. Проте ця риса характерна для багатьох неолітичних культур, у тому числі для німанської, «жебікової», волинської неолітичної [Охріменко, Склярєнко, Ткач, 2006, с. 406, 407].

Найбільш переконливою, як на наш погляд, є гіпотеза про східне походження СК, яку запро-

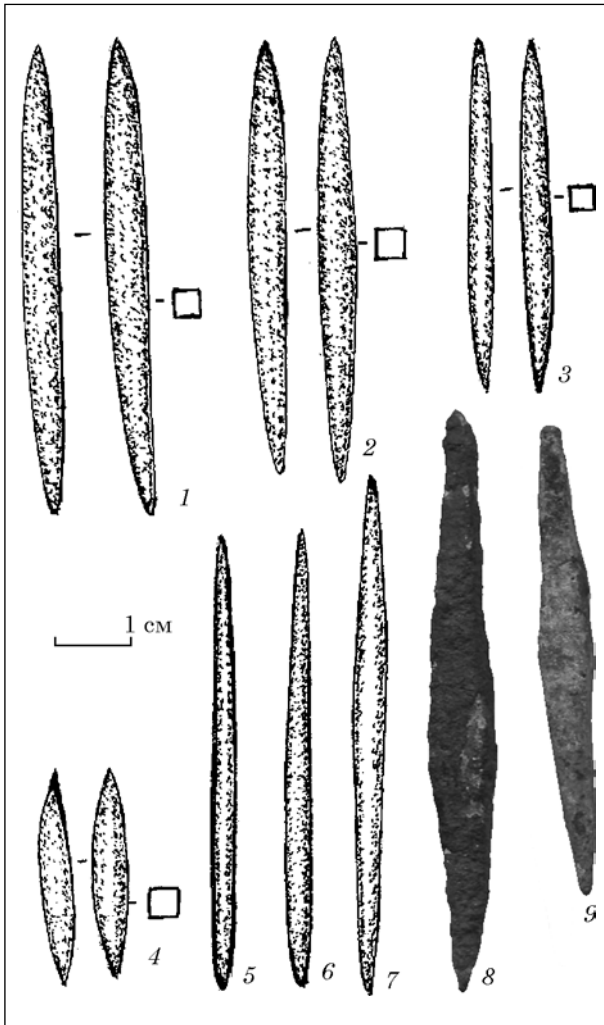

Рис. 3. Бронзові ретушери катакомбної культури з території Західної Волині

понував у свій час А. Гардавський, викладаючи власну теорію генезису слов'ян. Він припускав, що людність майбутньої СК прибула на Волинь, Люблінщину із середнього Наддніпров'я через Житомирщину [Gardawski, 1959, s. 75].

Матеріали, подібні до СК, можна побачити в музеях Києва серед старожитностей лівобережжя середнього Наддніпров'я. Це *вазоподібний посуд* із нахиленими всередину вінцями у верхній частині. Краї вінця посудин катакомбної культури (КК) середнього Наддніпров'я мають потовщення. Вони прикрашені відгисками шнура, намотаного на паличку. Привертає увагу орнаментация внутрішньої частини вінця, протирання поверхні травою, технологія виготовлення. Крім того, К. Яжджевський зауважив, що посуд із Валентинова подібний до середньонаддніпровських виробів [Głosik, 1968, s. 110, 111; Jażdżewski, 1937, s. 65].

Отже, польські дослідники виявили аналогії до СК в «ямно-катакомбному циклі культур» [Taras, 2005, s. 26—28]. Це підтверджено археологічними матеріалами, поданими Є. Глосіком. Так, посудів СК групи I (*яйцеподібні по-*

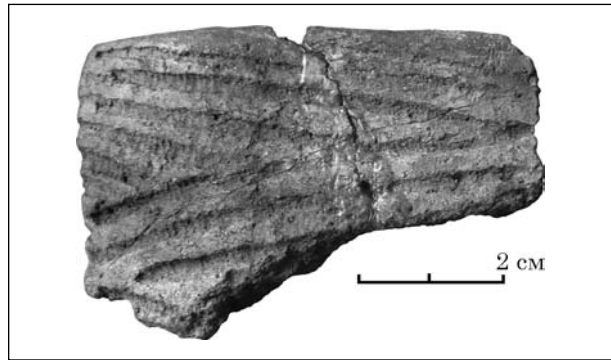

Рис. 4. Голишів. Фрагмент із «гусеничним» орнаментом від виробу у «катакомбному стилі»

судини) відповідає аналог із поховання № 13 кургану 11 КК, розташованого на березі р. Молочна (уроч. Аккермен) в Запорізькій області. Іншим прикладом є знайдена в похованні № 4 кургану 9 на цій самій пам'ятці широківідкрита посудина з кулястою середньою частиною та плоским дном, аналогічна VI групі кераміки СК [Вязьмитіна та ін., 1960, с. 101, рис. 79, 1].

У кургані № 6 скелет лежав у випростаній позиції (курган 2, Преслав Збиточний [Панова, 1955, с. 55]. У цьому похованні була яйцеподібна посудина з короткою розхиленою шийкою та потовщеними вінцями. Поверхня посудини з Преслава протерта віхтем трави з обох боків. Посудина з Яцківець (поблизу Липовця) оздоблена характерними для СК перпендикулярно укладеними групами шнурових ліній.

Є. Глосік наголошував на необхідності порівняльного аналізу (встановлення подібності) поховальних пам'яток КК та СК, а також на важливості дослідження матеріалів СК із Західної Волині [Głosik, 1968, s. 65, 66].

Актуальним є питання долі СК, зокрема її зв'язки із тшинецькою культурою. Можливо, лінійний прокреслений орнамент на посудині з Грудека Надбужного свідчить про ці контакти [Głosik, 1968, tabl. XIII, 3]. До цього можна додати, що Г. Тарас аналогії керамічним виробам СК вбачає в катакомбних пам'ятках, розташованих на схід від наддніпровських — у воронезькій групі [Taras, 2005, s. 187]. Не виключено, що частина населення з обох груп дала початок новій культурі — СК.

Цікавим є питання про шляхи міграції носіїв КК на Західну Волинь. Тут можливі дві версії: 1) через Житомирщину, як припускав А. Гардавський; 2) степами Причорномор'я, басейном Південного Бугу на північний захід і далі — в басейн Ікви та Стиру.

Дослідження пам'яток СК. Як пише Г. Тарас, початки епохи бронзи в басейнах середньої та верхньої Вісли пов'язуються з ранньою фазою МК [Kadrow, Machnik, 1997, rys. 1]. Окремі комплекси протомежановицької фази (2300—2200 рр. до н. е.) відомі на Люблінщині, де «вписуються в курганні поховання культу-

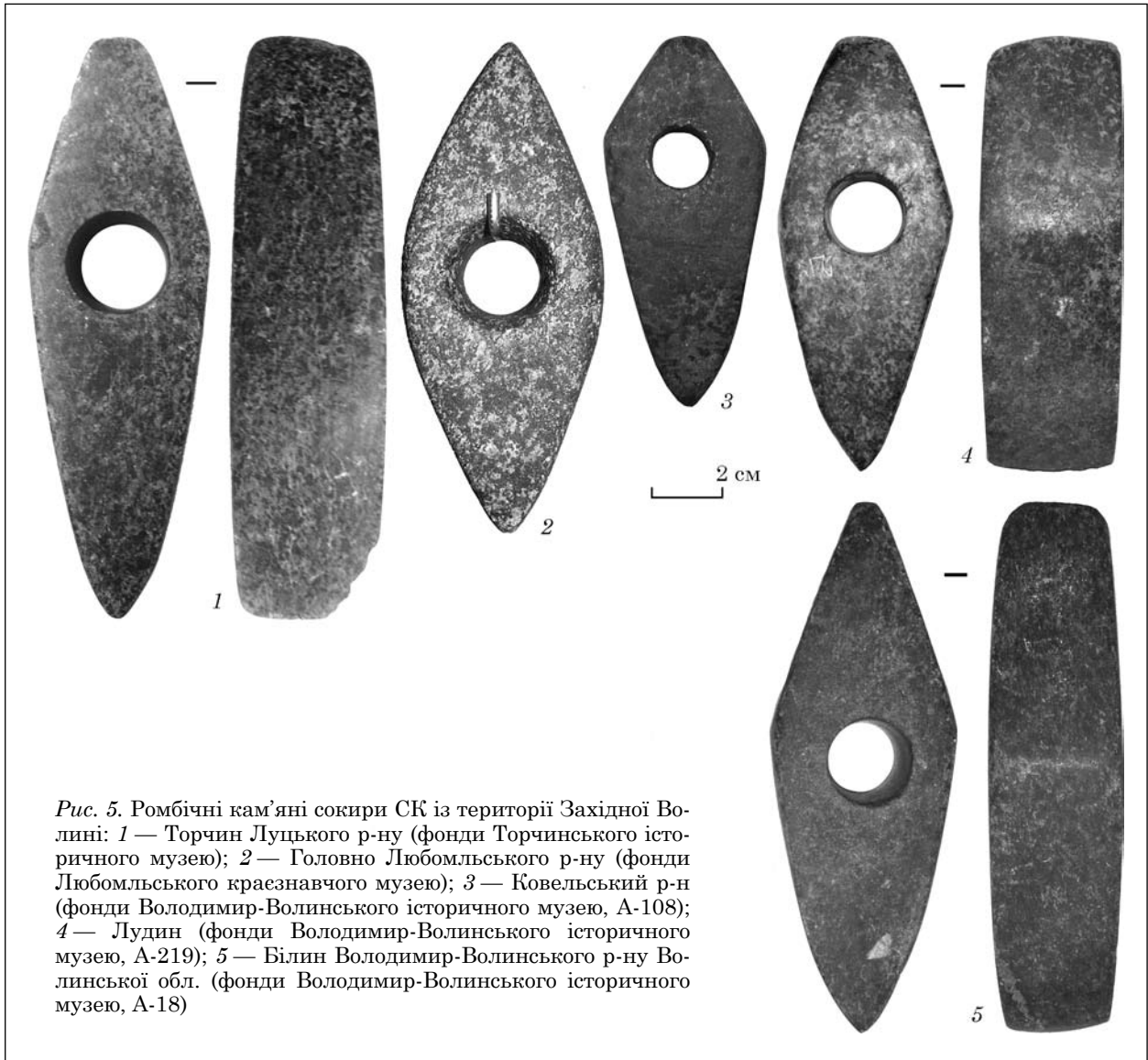

Рис. 5. Ромбічні кам'яні сокири СК із території Західної Волині: 1 — Торчин Луцького р-ну (фонди Торчинського історичного музею); 2 — Головно Любомльського р-ну (фонди Любомльського краєзнавчого музею); 3 — Ковельський р-н (фонди Володимир-Волинського історичного музею, А-108); 4 — Лудин (фонди Володимир-Волинського історичного музею, А-219); 5 — Білин Володимир-Волинського р-ну Волинської обл. (фонди Володимир-Волинського історичного музею, А-18)

ри шнурової кераміки» [Bagińska, 1997; Taras, 2005, s. 179].

У верхньому Подністров'ї є приклади довгочасної екзистенції поселень КШК. Випасаючи худобу, це населення переміщувалося на десятки кілометрів. Зі сходу в III тис. до н. е. в межиріччя Сяну та Західного Бугу надходять групи СДК [Bagińska, Machnik, 2003, s. 53—55; Machnik, 2004, s. 139—141]. У Подністров'ї групи КШК існували довше, ніж там з'явилося населення МК. Хронологічний стик обох культур підтверджується наявністю в курганах КШК кубків МК, обміном (запозиченням) декоративних мотивів, фактом спільних поховань, наприклад, поховання МК вкопувалося в насип КШК.

У 2200—1600 рр. до н. е. МК в зазначеному регіоні перебуває в ранній, пізніше — в класичній фазі [Kadrow, Machnik, 1997, s. 150—170, rys. 7, 17]. У цей час, як пише Г. Тарас, помітним є стилістичний синкретизм в орнаментуванні кераміки, де поєднуються мотиви МК, КШК та інші, що проявляється на теренах Побужжя,

Волині, Поділля. Змішані комплекси могли тут існувати до класичної фази МК [Kadrow, Machnik, 1997, s. 139—149; Taras, 2005, s. 179]. У період появи на Волині протомежановицьких спільнот тут, імовірно, перебували племена ККА [Szmyt, 1999, s. 64—71, 268]. Тоді ж фіксуються зв'язки КШК із СДК [Bagińska, Machnik, 2003, s. 45—55]. Етнічні процеси на Волині та Поділлі, крім того, доповнюються зв'язками із степовою зоною Припонтиди. Дослідники звертають увагу на зв'язки ККА з ЯК [Rassamakin, 1996, s. 132; Szmyt, 1999, s. 148—167].

На правому березі Дніпра анклав ЯК перебувають до 2300 рр. до н. е. та до ранньої фази інгулецької культури катакомбних поховань, яку датують тепер 2450—1950 рр. до н. е. [Kaiser, 2003, s. 65—80]. У цей час з'являється СК. За новішими датуваннями це сталося в 2000—1950 рр. до н. е. [Kadrow, Machnik, 1997, s. 79]. Її формування відбувалося на підґрунті етнокультурних зв'язків КШК, МК, ККА, але «степова традиція» в цьому випадку стала домінуючою [Glosik, 1968, s. 66; Свешніков, 1990, с. 74; Taras, 2005, s. 180—181].

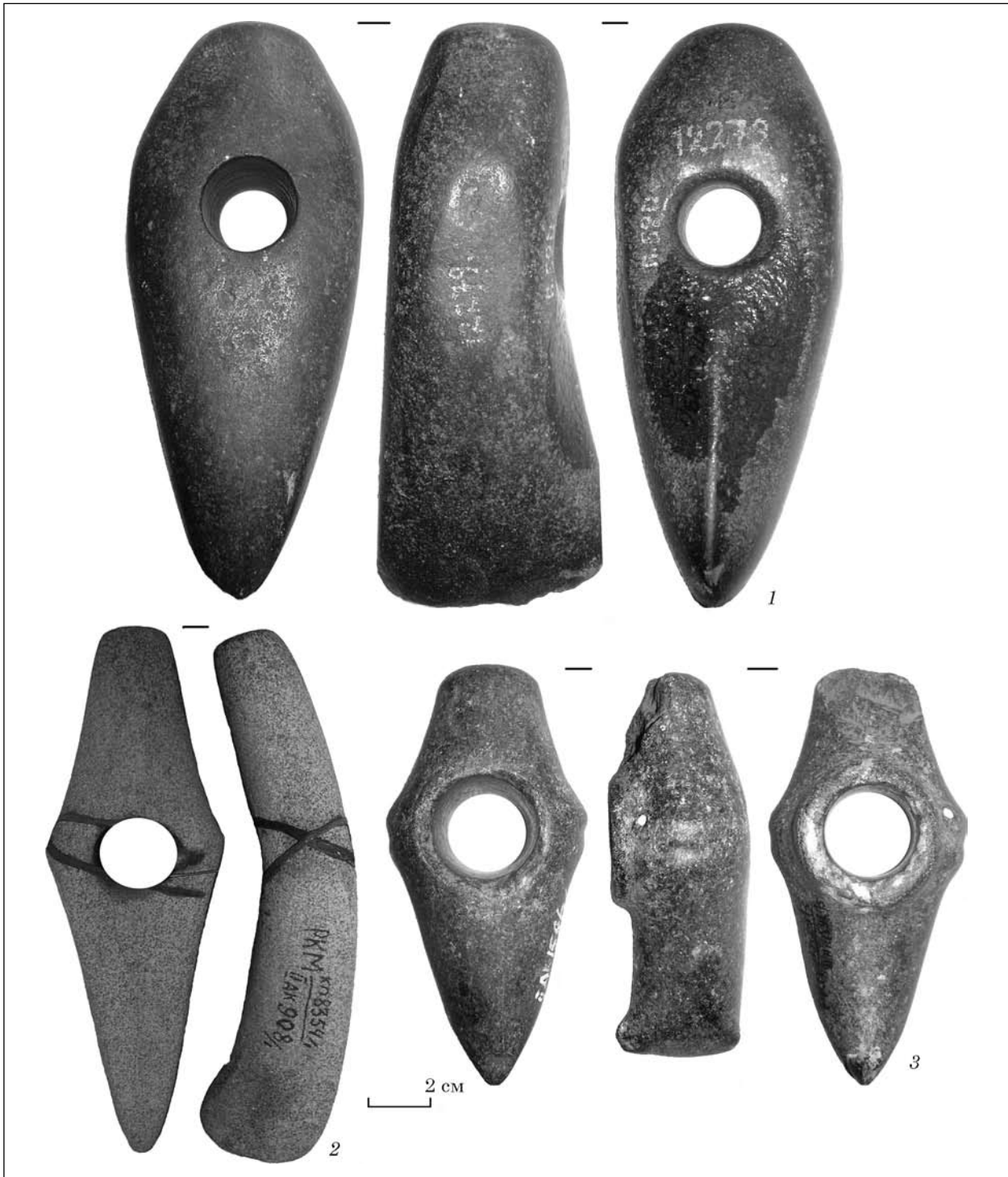

Рис. 6. Бойові кам'яні сокири із фондів Рівненського краєзнавчого музею: 1 — Владиславівка Млинівського р-ну, 2 — с. Корець (II АК 908/1), 3 — Мельниця Сарненського р-ну

Зв'язки СК із ямними, катакомбними звичаями проявилися в обробці (протиранні) кераміки віхтем трави, подібності окремих форм посуду [Taras, 2005, rys. 1; 2].

Питання щодо раннього чи пізнього датування СК залишається відкритим. Особливо це актуально для території поширення пам'яток цієї культури на території Західної Волині. Зокрема, поховання в Раціборовіцах-Колонії, де в могилі № 20 знайдено фаянсову намис-

тину та посудинку [Polańska, 1994], датується 2200—2020 рр. до н. е. [Wrybel, 1991, s. 223].

На думку Г. Тарас, є імовірність хронологічного стику пізньої фази ККА та СК, а саме — у північно-східній зоні поширення СК [Taras, 2005, s. 184]. Дослідники Г. Тарас, С. Кадров підкреслюють, що на волино-подільській території перехресувалися різні традиції та культурні впливи [Kadrow, 1998, rys. 7; Taras, 2005, s. 182] і що трансформація пізніх груп ККА, так

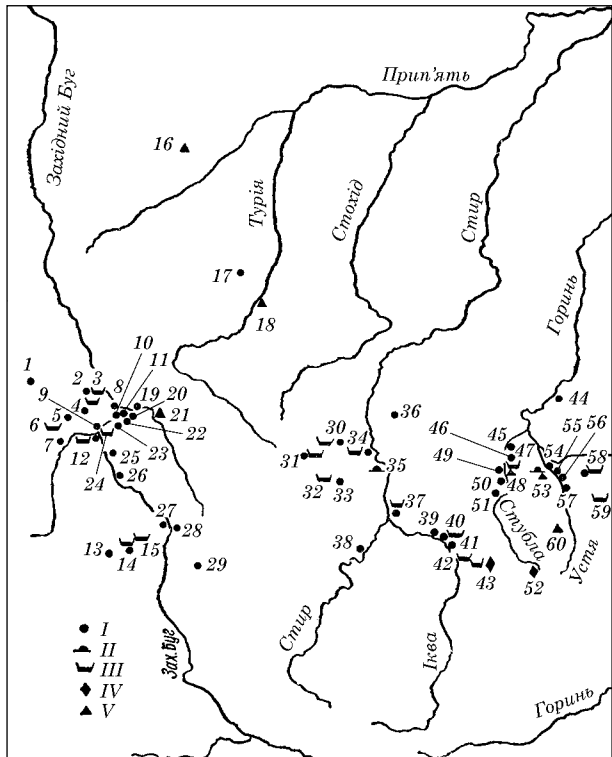

Рис. 7. Район поширення пам'яток стжижовської культури (за І. Свешніковим): I — поселення; II — кургани; III — ґрунтові поховання; IV — скарби бронзових речей; V — випадкові знахідки кераміки: 1 — Краснистав; 2 — Раціборівці; 3 — Шпиколоси; 4 — Волаєвіце; 5 — Уханья; 6 — Скоморохи Мале; 7 — Вербковіце; 8 — Городло; 9 — Стжижув; 10 — Роголін; 11 — Зосін; 12 — Грудек Надбужний; 13 — Єзерна; 14 — Диниска Нове; 15 — Кшевіца; 16 — Тур; 17 — Грядки; 18 — Ковель; 19 — Володимир-Волинськ; 20 — Лежниця; 21 — Зимне; 22 — Млиниська; 23 — Ізів; 24 — Черників; 25 — Кречів; 26 — Литовеж; 27 — Вільхове; 28 — Ромош; 29 — Яструбичі; 30 — Валентинів; 31 — Торчин; 32 — Сьомаки; 33 — Коршів; 34 — Гнідава; 35 — Великий Боратин; 36 — Вишків; 37 — Ставок; 38 — Лопавше; 39 — Муравиця; 40 — Озлів; 41 — Підгайці; 42 — Дубно; 43 — Липа; 44 — Чудви; 45 — Смержів; 46 — Диків; 47 — Пересопниця; 48 — Білів; 49 — Заріцьк; 50 — Заруддя; 51 — Олибів; 52 — Стеблівка; 53 — Городок; 54 — Караєвичі; 55 — Зозів II; 56 — Великий Олексин; 57 — Шпанів; 58 — Забороль; 59 — Білокриниця; 60 — Здовбиця

само як і пізньошнурових «вписалася в фінальний продукт, яким є СК» [Taras, 2005, s. 182].

Територія, на якій сформувалася СК, була зоною різноманітних культурних впливів та етнічних міграцій, де змішувалися традиції «лісові», «степові», півдня — ЯК, КК, карпатські культури (Шнекенберг—Глина III).

Західний кордон СК зафіксовано біля р. Вепж, північний — поблизу межі лісостепу та Полісся [Taras, 2005, s. 182]. З останнім положенням погодитись не можемо [Охріменко, Кучинко, Склярєнко, 2007, с. 425—456].

Про східні впливи та імпорт зі сходу (металеві вироби, сережки у формі вербового листя, фаянсове намисто, прикраси з кістки та мушлі) у свій час писали дослідники Я. Махнік, С. Кадров, Я. Ба-

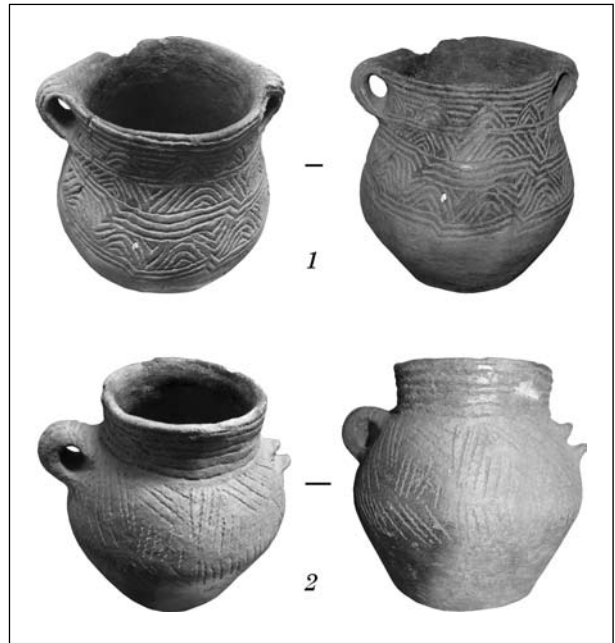

Рис. 8. С. Усичі, хут. Валентинів Луцького р-ну Волинської обл. Кераміка з поховання. Розкопки Я. Фітцке 1938 р.

тора та ін. [Махнік, 1973; Nadar, 1973; Batora, 1995; Kadrow, 1998]. На сьогодні встановлено, що прикраси у вигляді вербового листя виготовляли в різних місцевих майстернях, а ідея такої форми виробів походить із Близького Сходу. У той самий час вони з'явилися і на Кавказі. Прикраси у формі вербового листя, як відомо, були поширені в епішнуровий період кола прикарпатських культур [Kadrow, 1995, s. 83, 84; 2000; 2001, s. 198].

Намісто з мушлів, фаянсові «пацьорки» відомі серед матеріалів пізніх фаз КК, СК, КМ, у різних спільнот Прикарпаття. Фаянсові прикраси (намисто), як підтвердили хімічні аналізи, також були локальними виробами Малополющі, Волині та ін. [Harding, Warren, 1973, s. 64—66; Batora, 1995, s. 185—188; Kadrow, 1995, s. 87—98].

Викладена Г. Тарас концепція етнічних процесів на Волині в кінці III — на початку II тис. до н. е., а також умови формування СК, на наш погляд, є переконливою. Вона, безперечно, буде доповнюватися новими матеріалами, ідеями, спостереженнями. Стосовно Західної Волині, до студій Г. Тарас вважаємо за необхідне додати такі уточнення:

1. Межа поширення СК на півночі не обмежується кордоном Волинської височини та Полісся. Ареал поширення СК у задровій зоні досить значний. По Горині він піднімається до Прип'яті (пункти Заслуччя — уроч. Горинка, Золотолин та ін.) на територію Білорусі (пункт Азерное) [Крывальцэвіч, 1999]. Окремі фрагменти кераміки СК знайдені мною біля озера Люб'язь на Прип'яті, оз. Тур у Ратнівському р-ні Волинської обл., В. Артюхом — у районі Шацьких озер (с. Затишся).

2. Найбільш компактним ареалом проживання населення СК на Поліссі є басейни таких непе-

ликих річок, як Путилівка (сmt. Цумань, с. Башлики та ін.), Кормин (сs. Гораймівка, Ничогівка), Бронниця (с. Осова), Млинок (с. Великий Мідськ); неподалік с. Майдан-Липно кілька пунктів розташовані біля неглибоких боліт. Названі пам'ятки СК знаходяться в межах Ківецівського і Маневицького районів Волинської обл. та Костопільського і Володимирецького районів Рівненської обл. Особливо значні скупчення знахідок СК зафіксовано поблизу сіл Осова та Майдан-Липно. Тут відкрито близько 10 багатопарових поселень із матеріалами СК: с. Осова — уроч. Стороживка, уроч. За корчі, уроч. Осивка, уроч. Криничка-Друга, уроч. Гусина, уроч. Капелька та ін.; с. Майдан-Липно — уроч. Бирче, уроч. Нерічча, уроч. Крутле Поле. В останньому пункті проводилися стаціонарні дослідження в 2005 р.

Археологія України. — К., 2005.

Братченко С. Катакомбне «бароко» з овалами та петлями в системі орнаментативності // Матеріали та дослідження з археології Східної України. — 2007. — № 4. — С. 103—109.

Вязьмітіна М.І., Гллінська В.А., Покровська С.Ф. та ін. Кургани біля с. Ново-Пилипівки і радгоспу «Аккермень» // АП. — 1960. — Т. VIII. — С. 22—135. *Кривальців М.* Азярне I — паселішча епохи бронзи на пруначы Палесся. — Мінск, 1999.

Охрімченко Г., Кучинко М., Склярченко Н., Шовкович І. Особливості стжижовської культури Волині та Волинського Полісся // Олександр Цинкаловський та праісторія Волині. — Луцьк, 2007. — С. 425—456.

Охрімченко Г., Склярченко Н., Ткач В. Пам'ятки стжижовської культури на Волині та Волинському Поліссі // Нариси культури давньої Волині. — Луцьк, 2006. — С. 404—413.

Пелецишин М. Нові поселення стжижовської культури на Волині // Археологія. — 1971. — Вип. 1. — С. 89—103.

Свешніков І. Історія населення Передкарпаття, Поділля і Волині в кінці III — на поч. II тис. до н. е. — К., 1974.

Свешніков І. Стжижовська культура // Археологія Прикарпаття, Волині та Закарпаття. — К., 1990.

Bargel B. Badania nad I okresem epoki brązu na Lubelszczyźnie // Schyłek neolitu i wczesna epoka brązu w Polsce środkowowschodniej (materiały z konferencji). — Lublin, 1991. — Т. 6. — С. 103—113.

Gardawski A. Pierwszy słowianie na ziemiach dzisiejszej Lubelszczyzny // Z otchłani wieków. — 1959. — R. XXV. — S. 75.

Głosik J. Kultura strzyżowska // Materiały Starożytności. — 1968. — Т. 11. — С. 63—66.

Jazdzewski K. Grob kultury ceramiki sznurowej z Walentynowa w pow. Łuckim // Z otchłani wieków. — 1937. — R. XII. — S. 65.

Kadrow S., Machnik J. Kultura mierzanowicka. Chronologia, nomia i rozwój przestrzenny. — Kraków, 1997 (Prace Komisji Archeologicznej. — Т. 29).

Kaiser E. Studien zur Katakombengrabkultur zwischen Dnepr und Prut, Mainz am Rhein, 2003.

Polańska M. Wyniki badań ratowniczych na stan. 6 w Husynnem Kolonii, gm. Hrubieszów // Sprawozdania z badań archeologicznych w województwie zamojskim w 1993 roku. — Zamość, 1994. — S. 16—18.

Rassamakin Y.Y. On Early Elements of the Globular Amphora Culture and other European Cultures in the

Late Eneolithic of the Northern Black Sea Region // Eastern Exodus of the Globular Amphora People: 2950—2350 BC. — Poznań, 1996. — S. 132 (Baltic-Pontic Studies. — Т. 4).

Szmyt M. Between West and East. People of the Globular Amphora Culture in Eastern Europe: 2950—2350 BC. — Poznań, 1999. — S. 148—167 (Baltic-Pontic Studies. — Т. 8).

Sulimirski T. Polska przedhistoryczna. — Londyn, 1957—1959. — Cz. II.

Taras H. Na przedpolu świata pontyjskiego osadnictwo kultury strzyżowskiej (2000/1950—1600 przed Chr.) // Pradzieje Południowo-wschodniej Lubelszczyzny. — Lublin, 2007. — S. 85—94.

Taras H. Oddziaływania wschodnioeuropejskie w starszych fazach epoki brązu na społeczności w dorzeczu górnej i środkowej Wisły (ze szczególnym uwzględnieniem Lubelszczyzny) // Wspólnota dziedzictwa archeologicznego ziem Ukrainy i Polski. Materiały z konferencji. — Łańcut, 2005. — X. — S. 26—28.

Wiślański T. Kultura amfor kulistych w Polsce południowo-zachodniej. — Wrocław, 1966.

Wrybel H. Badania nad osadnictwem kultury trzcinieckiej // Schyłek neolitu i wczesna epoka brązu w Polsce środkowowschodniej (materiały z konferencji). — Lublin, 1991. — S. 219—225.

Г. В. Охрімченко, Н. В. Склярченко

ПРИПОНТИЙСКИЕ ЭТНОКУЛЬТУРНЫЕ ВЛИЯНИЯ НА ТЕРРИТОРИИ ЗАПАДНОЙ ВОЛЫНИ ЭПОХИ БРОНЗЫ

В статье рассматриваются версии происхождения, этнокультурное окружение и генезис стжижовской культуры как одной из ключевых проблем бронзового века. Территория, на которой сформировалась стжижовская культура, была зоной разнообразных культурных влияний и этнических миграций, где смешивались традиции «лесные», «степные», южные — ямная культура, катакомбная культура, карпатские культуры.

Граница распространения стжижовской культуры на севере не ограничивается рубежом Волинской возвышенности и Полесья. Она по Горыни поднимается до Припяти, заходит на территорию Беларуси.

G. V. Okhrymenko, N. V. Sklyarenko

PRIPONTIYDA'S ETHNOCULTURAL INFLUENCES ON WESTERN VOLHYN IN THE BRONZE AGE

In the article origin versions, ethnocultural environment and genesis of Styzuv archaeological culture as a key problem in the Bronze Age are discussed. The territory, where Styzuv archaeological culture was formed, was zone of different cultural influences and ethnic migrations. On this territory «forest», «steppe» and «South» (the Yamna, Catacomb, Carpathian cultures) traditions were mixed up.

Northwardly spreading bounds of Styzuv archaeological culture is not limited by Volhyn elevation and Polesye borders. Those bounds along Horyn River reach Pripyat River spreading to Belarus territory.